

Gocha Kuchukhidze

გოჩა კუჭუხიძე

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

Georgia, Tbilisi

საქართველო, თბილისი

Atheism or New Religion

ათეიზმი თუ ახალი რელიგია?

Presentation, based on the works of the Soviet writers, provides analysis of atheistic ideology of the Soviet period; we focus on the passages in the Soviet literature demonstrating presence of the belief that once, the science without any gods at all by himself will be able to revive the dead and that the life will become eternal...

Presentation provides discussion of the "League of Militant Atheists", works of the various writers...

The main point of the presentation is that beyond the Soviet atheism there was the idea of creation of some kind of the new religion...

Key Words: Atheism, Nietzsche, USSA

საკვანძო სიტყვები: ათეიზმი, ნიცშე, სსრკ

კონსტანტინე გამსახურდია წიგნში – „ახალი ევროპა“ (1928 წ.) წერს:
„ევროპული კრიზისი! [...] მისი საუკეთესო ეპიტაფიაა: მითოსს მოკლებული დრო. ფრიდრიჰ ნიცშემ წამოაყენა ევროპული კრიზისის პრობლემა.“; „მიზეზები შეიძლება უფრო შორს ვეძიოთ. რენესანსი.

მისი დამსახურებაა? მან ადამიანი თეოლოგიის არტახებიდან გაანთავისუფლა.

გაანთავისუფლა, მარტო დასტოვა. ვინ იტყვის: ასეთი განთავისუფლება უფრო მძიმეა, თუ მარტოობის ტრაგედია?“ (გამსახურდია, 1928, გვ. 7).

ღმერთის სიახლოვისა და, საერთოდ, მიღმიურობის განცდა მართლაც აღარ იყო საზოგადოებრივი ცხოვრებისთვის ტონის მიმცემი მაშინ, როცა ეს სიტყვები იწერებოდა და ის კი იგრძნობოდა, რომ იმ ახალი იდეოლოგიის ჩამოყალიბების მცდელობა არსებობდა, რომელიც მასებისათვის ახალი სასიცოცხლო ძალებისა და შემოქმედებისათვის იმპულსის მიმცემი გახდებოდა; კონსტანტინე გამსახურდიას ნიცშეს იმედი ჰქონდა (ეს ნიცშეანელობის ზეობის პერიოდია), მის წერილებში ასეთ სიტყვებს ვხვდებით: ნიცშე „უცნობი ღმერთის სამსახურში“, ზარატუსტრა – „უკანასკნელი მისტიკოსი, უკანასკნელი ღმერთის უკანასკნელი ნიღაბი“; ნიცშე – ევროპის „სულიერი დირიჟორი“; „ნიცშე ღმერთის მკვლეელი – მოციქულია ახალი დიდი რელიგიისა“ (გამსახურდია, 1928, გვ. 150-154)... მწერლის აზრით, საჭიროა, რომ, „როგორც ადამიანის პიროვნება, ისე კულტურა მითიურ ნისლში იყოს. უმითოდ ყოველი კულტურა დაილუპება. ყოველივე კულტურა იმითი იწყება, რომ უამრავი საგნები იდეუმალობით უნდა იქნას მოცული“; «მართალია, ნიცშე მოციქულია ანტიქრისტესი, მაგრამ მაინც ყველაზე გულწრფელად ამბობდა, რომ „ქრისტე ჯვარზე უზენაესი სიმბოლოა“»; შემდეგ ასე განაგრძობს მწერალი: «ამიტომაც მის ჰიბრიდულ ბუნებაში ჩვენ

გვანტერესებს მისი „ჰოს“ მთქმელი ნახევარი» (გამსახურდია, 1928, გვ. 155-163); ექსპრესიონიზმის შესახებ ასე წერს გამსახურდია: „ექსპრესიონიზმი არც ლიტერატურული მოდაა, არც ესთეტიკური პოზა, იგი ახალი რელიგიაა ევროპის უახლოესი თაობის“ (გამსახურდია, 1928, გვ. 191)... ამავე წიგნში ვკითხულობთ:

„მითოსს მოკლებული დრო უნდა დაძლეულ იქნას. მიტომაც ექსპრესიონიზმი არ არის ლიტერატურული სტილის საკითხი. იგი უპირატესად ახალი რელიგიისათვის ფუნქციონირებს.“

ახალი ეთოსი.

ახალი ჰუმანურობა

ახალი ადამიანი – ისმის სცენიდან, პოეზიიდან, კათედრიდან“ (გამსახურდია, 1928, გვ. 24).

რენესანსის რაობის უამრავი გაგება არსებობს; ალ. ლოსევს მიაჩნია, რომ ადამიანი სამყაროს ცენტრში მოაქცია რენესანსმა, მაგრამ ღმერთისაგან მის მიტოვებაზე არ წერს; როგორც ღვთის ხატად შექმნილი, ცენტრში რომ დაეყენებინა ადამიანი რენესანსს, ეს არაა გასაკვირი... ამ შემთხვევაში მითოსისა თუ სარწმუნოებისაგან დაცლის მართლაც შემზარავ ფაქტში რენესანსის როლზე არ ვისაუბრებ, ამჯერად იმ გარემოებაზე გავამახვილებ ყურადღებას, რომ ქართველი მწერალი აქ უფრო მეტაფორულობით ახსენებს „ახალ რელიგიას“ და ქრისტიანობას არ უპირისპირდება; მაგრამ სულიერ ცხოვრებაში შემოსულმა ახალმა მსოფლმხედველობამ, შესაძლოა, რელიგიის ნიღაბიც მოირგოს და, თუ სიკეთე არაა მასში, საშინელი შედეგები მოიტანოს; როცა „ახალ რელიგიაზე“ საუბრობს და „ანტიქრისტეს მოციქულად“ იხსენიებს ნიცმეს და ახალი მითის შექმნაში მისი იმედი აქვს, ვერ ვიტყვით, რომ ქრისტეს სჯულს არ აფასებდა ახალგაზრდობის წლებში გამსახურდია და მთლიანად თავისსავე პერსონაჟს – თარაშ ემხვარს ჰგავდა იგი, – საზოგადოებაში რელიგიური მითოსისაგან დაცილების წინააღმდეგი იყო, უფრო სულიერებისაგან დაცილილ რწმენას უპირისპირდებოდა და არა – თავად ქრისტეს, რაც ნიცმეზე ჰიბრიდულ ბუნებაზე მსჯელობის დროსაც ნათლად გამოჩნდა; სწამდა, რომ რომელიღაც მითის შექმნას შეუწყობდა ხელს ნიცმე და ამ ახალი მითით იქნებ ქრისტესთან ახლებური გზით მისვლის იმედიც ჰქონდა; როგორც სულიერებისაგან გამოფიტულ რწმენასთან დაპირისპირებული, ისე იხსენიებს ნიცმეს „ანტიქრისტეს მოციქულად“, უფრო მეტაფორული გაგებით ხმარობს ამ სიტყვებს, მაგრამ მკაფიოდ არ კვეთს ამ აზრს და ახალი საფრთხის წინაშე დგება, რადგან, როგორც შემდგომ თავადაც დარწმუნდა, თავისი ახლებური გზებით ქრისტესკენ ვერ (თუ არ) მიჰყავდა ნიცმეს ადამიანი, არ შეწყობია ისეთი მითის შექმნას ხელი, სიკეთის მომტან სულიერებასთან რომ მიაახლოვებდა ადამიანს (შემდგომში უარყოფითად აფასებდა მწერალი ნიცმეს); ერთადერთი, რაც კარგად გამოჩნდა, ისაა, რომ ბურჟუაზიის მოცულ მითად თავად იქცა, კაცობრიობამ ისიც კი ვერ გაიგო, რომელ „ღმერთთან“ აპირებდა ადამიანთა წაყვანას ნიცმე და, საერთოდ, იყო თუ არა მორწმუნე...

არსებობს მოსაზრება, რომ საბჭოთა კავშირის არსებობის პირველ წლებში ახალი ადამიანის სახის შესაქმნელ არქეტიპად ნიცმეს „ზეკაციც“ იქნა გამოყენებული. ამ შეხედულების თანახმად, ნიცმეანელობის მიხედვით, მითი ჰუმანიტეტის შესაცნობი საშუალება არაა, სიცრუეც არის მასში და, თუ მას იდეოლოგიად დაუდგენ ხალხს, ადვილად შეძლებს მის მართვას; არსებობს მოსაზრება, რომ სოცრეალიზმი გარკვეულწილად სწორედ ამ კონცეფციას დაეფუძნა (Розенталь, 2000, გვ. 56).

თუ გავიხსენებთ ზოგად სახეს ტიპაჟისა, საბჭოთა ესთეტიკამ რომ შექმნა, ნიცმეანული „ზეკაციც“ მსგავსებას მართლაც შევიცნობთ მასში, – ეს არის ჯანსაღი, ძლიერი, შეუპოვარი საბჭოთა მშრომელი თავისი შეუდრეკელი, მეზრძოლი, მიზანმიმართული ხასიათით; მასში არაა პესიმიზმი, დეკადენტობა, ოპტიმიზტი და, თუ ზემოხსენებული ექსპრესიონიზმიდან რაიმე არის ამ სახეში შესული, ეს მხოლოდ ექსპრესიაა, დინამიკა: რიტმი, ცეცხლოვანი რიტმი, „დაუნდობელი ნგრევა ძველისა“ (გალაკტიონი) და ცეცხლოვანი ენერგიით სავსე შენება ახლისა (გალაკტიონის სხვა სიტყვები გავიხსენოთ, ზემოჩვენებულის მსგავსად, ხარკის გადასახდელად რომ არის დაწერილი და ირონიაც რომ იპარება მათში: „კოლექტივო მხარი მხარს! / აბა, ჰე, აბა, ჰე“, „წავიდეთ, მოვედოთ / თავისუფალ მთა და ბარს“); ცაში ღმერთს არ დაეძებს საბჭოთა მშრომელი, ძირს „ჯანსაღად“ უყურებს მიწას („ჰეი, თქვენ ცაში ბევრს ნუ დაეძებთ, / ძირს სიყვარულით დახედეთ მიწას“, – ასევე

ხარკის გადასახდელად იტყვის ალიო მირცხულავა და თან ისიც წასცდება ამ სიტყვების წერისას, რომ სწამს ზეციური სასუფეველის არსებობისა („ბევრს ნუ დაეძებო“, – ამბობს, ანუ ცარიელი არ ჰკონია ცა), მაგრამ იქით ყურებისა და ბევრის ძებნისაკენ არ მოგვიწოდებს; თუ გაუბედავს და ოდესმე აუხედავს საბჭოელ მშრომელს ცისკენ, დროზე უნდა დაეშვას ქვემოთ, ამიტომაა სიმონ ჩიქოვანი ირონია და ტრაგიკომიკულობაშეპარული ტონით რომ ამბობს: „დავტოვე ცაში სინაზე და გრძნობა გვრიტების, /თვალეზი მომაქვს ამ შემთხვევით ჩაშავებული /და შედეგი ვარ პოეტებთა მაგალითების“; შრომითი ფერხულია მიწაზე გაჩაღებული, „მეტი ვაშაკიძეები“ ხნავენ და აყვავებენ მიწას, ებრძვიან „ხალხის მტრებს“, – „პარაზიტსა და წურბელს“ და აშენებენ ამქვეყნიურ „ედემს“: „სამოთხეშია“ სული ველარ ძლებს, „და თუ არ იყო ქვეყნად ედემი, /ეს შენი არის ზვაგი და ვაზი“, „სალი გასტეხა კლდე ხალხთა გრდემლმა, /თავის მესია თვითონ დაბადეს“, „ნათელი დღეა კონსტიტუციის“, „გვთუთქავს ახალი გრძნობა დამწველი, /სულისდგმა ახალ ადამიანის“, – ცხადია, ტიცინ ტაბიძის მიერ ფიზიკური სიცოცხლის გადასარჩენად დაწერილ ამ სტრიქონებში „მიწიერი სამოთხის“ სახეზავ ჩნდება და ის „ახალი ადამიანი“ გვეჩვენება, რომელსაც ძველი მორწმუნე უნდა შეენაცვლებინა; პოეტი კონკრეტულ ბელადზე წერს, რაც იდეოლოგთა მოწონებას დაიმსახურებს, თუმც მათ შორის, შესაძლოა, იყვნენ ისეთებიც, ვინც არა მაინცადამაინც სტალინზე, არამედ სხვა ბელადზე ოცნებობდნენ და „ახალ მესიაზე“ იმ მიზნითაც ატანიდნენ მწერლებს ყურადღებას, რათა მიჩვეოდა ხალხი აზრს, რომ, საერთოდ, ადამიანს (თუნდაც, – ტროცკის მსგავსს...) შეუძლია, ღმერთის შემცვლელ მესიად იქცეს.

ამ ლექსთა მსგავს სულისკვეთებას ბევრს ვნახავთ პროლეტარულ მწერლობაში, – „რაპკელე-ბის“ შემოქმედებაში; შრომის ცეცხლი მხურვალედ გიზგიზებდა მიწაზე და ძველი ღმერთის სამებნელად ზეცაზე ახედვა არ უნდა ეკადრა „ახალ ადამიანს“.

შრომას ბრძოლაც სდევდა თან და ერთ-ერთი მტერი ეკლესია იმიტომ იყო, რომ იმ მეტოქეს ხედავდნენ მასში, ამქვეყნიურ აქტიურობაში რომ უშლიდა ხალხს ხელს, ცაზე მოცქირალ უმოქმედო მეოცნებედ რომ ხდიდა და მჩაგვრელთა წინააღმდეგ ბრძოლისაკენ რომ არ მოუწოდებდა მას. როგორც ვიცით, „მებრძოლ უღმერთოთა კავშირი“ გახლდათ ამ დროს ძალზე შემართული და მიჩნეულია, რომ უპირველესად მართლმადიდებლური ეკლესია ჰყავდა მას მიზანში ამოღებული (თუმც, როცა იმდროინდელ პრესას გადავხედავთ, დავრწმუნდებით, სხვა კონფესიათა წარმომადგენლებსაც რომ ესხმოდნენ ხოლმე თავს...). გრიგოლ რობაქიძე სტალინის ცივისსხლიანობით ხსნის ამას, თავისი ეზოთერული ცოდნიდან გამომდინარე, „აპრიმანულ“ ძალად, – იმ ადამიანად სახავს მას, უგრძობელი ცინიზმით რომ უჭვრეტს ყოველივეს, რაც ირგვლივ ხდება (რობაქიძე, 2012, გვ. 61-104), თუმც მგონია, რომ, ცივად მაყურებელ („აპრიმანულ“) ადამიანად კი მოჩანს სტალინი, მაგრამ კიდევ სხვა რამ იმალება მისი სულის სიღრმეში, – ისეთ პიროვნებას ჰგავს, იმ დროის დადგომას რომ ელოდება, როცა ათასობით ბრიყვი ადამიანის სულში აბობოქრებულ ბნელ ცეცხლს დამცინავი ღიმილით ჩააქრობს; ვერც ლენინის სიფრთხილე (სხვადასხვა და, მათ შორის, რელიგიურ საკითხთან დაკავშირებით რომ ვხედავთ) და ვერც ტროცკის მგზნებარე, სტალინისებური „აპრიმანისეულობისაგან“ შედარებით თავისუფალი, შემართება (როგორც რობაქიძე მიიჩნევდა) გვაფიქრებინებს, რომ უკეთესები იყვნენ და ადამიანებში ღმერთის ჩაკვლის სურვილი არ ჰქონდათ მათ (ცივლისსხლიანი „აპრიმანულობისაგან“ იქნებ ოდნავ დაშორებული, მაგრამ დემონური ცეცხლის გიზგიზი მძაფრად იგრძნობა ლენინთან და, განსაკუთრებით, ტროცკის თეორიებში, მის ბოროტების მომტან რომანტიკულობაში), ვერც იმ ფაქტებს ავუვლით გვერდს, ათასობით ადამიანი მართლა რომ დაიხვრიტა ლენინის დროს და ტროცკის მიერ კი მსოფლიო პერმანენტულ რევოლუციათა იდეის მხარდაჭერა ოჯახისა და ეროვნებათა „დრომოჭმული“ ტრადიციების გაქრობას თავისთავად რომ გულისხმობდა; ყაზარმული სოციალიზმის იდეის მიღმა კონკრეტული სახელმწიფო იდეოლოგიები იდგნენ და, თუ ვინ იყვნენ ისინი, ეს საკითხი კვლევას საჭიროებს... სსრკ-ში თუ ტროცკი აღმოჩნდება ამგვარი იდეოლოგიის ერთ-ერთი მამამთავარი, დასავლეთშიც იქნებიან ისინი მოსაძებნი. ამ მხრივ, საინტერესოა, რასაც გერონტი ქიქოძე 1916 წელს წერს:

„მგრძნობიარე ადამიანმა ადგილი დაუთმო ლითონის შთაგონების ადამიანს,“... „პროფესორ ოპიციის პროექტით «უნდა მოეწყოს განსაკუთრებული დაწესებულებები, სადაც გაუთხოვარ და დაქვრივებულ ქალებს შეეძლებათ სახელმწიფო კონტროლის ქვეშ ბავშვი ჩასახონ»; „პროფესორმა ებერლანმა თავის კლინიკაში კლიენტ ქალებს ხელოვნურად ჩაუსახა ბავშვები სულ პატარა გამანაყოფიერებელ ხელსაწყოთა შემწეობით“; შემდეგ ირონიით დასძენს მწერალი: „უმანკო შთასახვის პრობლემა ჩქარა გადაიჭრება“, „ადგილი აღარ ექნება ისეთ დრამებს, რომელიც ასეთი სიმღიერით გამოჰხატეს სტრინდბერგმა და მოპასანმა“ (ქიქოძე. 1919. გვ. 68-70).

ყაზარმული სოციალიზმის, ოჯახის ტრადიციისა და კეთილი სულიერების მქონე რომანტიზმის გაქრობის შიში იგრძნობა ამ სტატიაში...

„მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის“ გამოცემათა განხილვას დიდი დრო სჭირდება, ამჯერად იმის თქმა არის შესაძლებელი, რომ მხოლოდ მღვდელთა და რელიგიის სხვა წარმომადგენელთა მიმართ შეურაცხყოფა კი არა, – თავად ღმერთის მიმართ არის ბრძოლა ამ გამოცემებში გამოცხადებული (მაგ., ჟურნალში „Безбожник у станка“ ვხედავთ მკრეხელურად გამოხატულ ღმერთს; Безбожник, 1926)... 1925 წლის ჟურნალ „Атеист“-ის რედაქციის მიმართვაში ვკითხულობთ: „ჩვენი მიზანი – რელიგიასთან, როგორც არამეცნიერულ და მშრომელი მასებისათვის მავნე იდეოლოგიურ წყობასთან მეცნიერული ბრძოლა“ (Атеист, 1925); სსრკ-ში ათეიზმი, როგორც ოფიციალური მეცნიერება, 50-იანი წლებიდან ღებულობს მტკიცე სახეს; ყურადღებას ის ფაქტი იქცევს, რომ ათეიზმთან დაკავშირებით სიტყვა „მეცნიერული“ 1925 წელს უკვე იხსენიება ამ ჟურნალში, – სარედაქციო წერილში ნათქვამია, რომ ჟურნალი განახლებული სახით გამოდის, არაა შეუძლებელი, რომ „მეცნიერული ათეიზმის“ შემოტანის სურვილი ამ დროს უკვე არსებობს და ამიტომ ახლდება მისი გამოცემა... მეცნიერულად თუ არამეცნიერულად ღმერთს ებრძვიან, მეორე მსოფლიო ომის დროს სუსტდება ეს ბრძოლა, ხრუმჩოვის დროს კი ძლიერდება, „სინდისის თავისუფლება“ დაშვებულია, მაგრამ ამჯერად უფრო მეცნიერული ასპექტიდან ლაშქრობენ ღვთის რწმენის წინააღმდეგ...

ბერნის როზენტალი მაქსიმ გორკისეულ იმ საოცნებო ტიპაჟზე მსჯელობს, ზეადამიანური ენერჯით რომ არის სავსე, მასებზე ზეგავლენის დიდი ძალა რომ აქვს და ბუნების ძალებს რომ იმორჩილებს, წერს სოცრეალიზმის ცნობილ წარმომადგენელ მწერალ-აკადემიკოს ლ. ლეონოვის რომანზე „სოტი“ (1930 წ.) და აღნიშნავს, რომ, რომანის ერთ-ერთი გმირის რწმენით, საბჭოთა რუსეთში ყველაფერი იქნება შესაძლებელი და რომ ოდესმე მკვდრის გაცოცხლებასაც შეეძლებენ აქ (Розенталь, 2000, გვ. 61); როზენტალი ნიცშესეულ ზეკაცთან საბჭოთა მწერლობაში ასახული მშრომელი ადამიანის მსგავსებაზე საუბრობს და ჩვენ კი იმას გვაფიქრებინებს, რომ რელიგიის გარეშე მკვდრის გაცოცხლების იდეაც არსებობს რომელიღაც ღვთისმებრძოლის გონებაში და მიუხედავად იმისა, რომ უტოპისტობაში ბრალის დადების საფრთხის გამო მკაფიოდ თავის გამჟღავნების უფლებას არ აძლევენ ასეთებს, ლიტერატურაში მაინც იპარება იდეოლოგიის ზოგიერთი მესვეურის ეს იდეა; ბუნებრივია, სიკვდილის შემდეგ მარადიული გაქრობის შიში არაერთ ბოლშევიკშიც იარსებებდა და არაა გასაკვირი, მომავალში ის კონკრეტული ადამიანებიც გამოჩნდნენ, რომლებიც ღმერთის რწმენას იმისი იმედით ებრძოდნენ, რომ მეცნიერება (ქრისტესგან მოშორებული) მიანიჭებდა ადამიანს უკვდავებას, მკვდარსაც აღადგენდა და, თუ საჭირო გახდებოდა, სხვა პლანეტაზეც გადასახლებდა ოდესმე ადამიანებს. შეიძლება ითქვას, რომ ღმერთის ისტერიული ხარხარი ისმის იმ დროს, რომ ზევას სიმულვილით აპყურებს, ამქვეყნიური სამოთხის აშენების ბუნდოვანი იმედითა და მითით ასაზრდოებს ადამიანებს და ბელადების ქებით თითქოს სხვა – „ამქვეყნიური მბრძანებლის“ მისაღებად ამზადებს ხალხს. ამგვარ ადამიანთაგან ბევრში იქნებ ცოცხლობს სულის უკვდავების რწმენა, მაგრამ სიმულვილითაა აღზუნებული, ნგრევის სურვილით ანთებულს სასულიერო პირებიც სძულს და ყველა ისიც, ვისაც დაწინაურებული პოზიცია უკავია სოციალურ წყობაში; ბუნდოვანი, ბურუსით სავსე იდეოლოგია ბატონობს მასაზე, უცნაური მითით

არის გარემოცული, იქნებ ბევრს სწამს შინაგანად, რომ არსებობს რაღაც იმქვეყნიური, მაგრამ გაუცნობიერებლად იმ მითის იმედი უფრო აქვს, რომელიდაც იდუმალებით მოსილ სამოთხეს რომ ჰპირდება; ჰგონია, რომ ბუნების დამორჩილება იმ უნარსაც შესძენს ადამიანს, რომ ამგვარი გზებით ოდესმე მკვდარიც გააცოცხლოს.

ივ. ესაულოვი ყურადღებას იმ ფაქტზე ამახვილებს, რომ ალ. ლოსევი 1930 წელს წიგნში – „მითის დიალექტიკა“ წერდა: „თუ საკუთარი ორიგინალური რწმენა ათეისტს რელიგიურ საგანთა უარყოფას აიძულებს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ისიც მორწმუნეა, ოღონდ სხვა რელიგიისა სწამს... ფაქტობრივად სხვა რელიგიის აღმსარებელია იგი, მაგრამ იტყუება, თავს ისე აჩვენებს, ვითომც არავითარ რელიგიას არ აღიარებს“ (Лосев, 2001, გვ. 134, 136). პარტიის XVI ყრილობაზე ლაზარ კაგანოვიჩმა „ბნელეთის მოციქულ ფილოსოფოსად“ მოიხსენია ლოსევი და შემდეგ დააპატიმრეს კიდევ დიდი მეცნიერი (Есаулов, 2000, გვ. 49). ესაულოვის ნაშრომში ქრისტიანობაზეა განსაკუთრებული ყურადღება გადატანილი, ავტორი აღნიშნავს, რომ ნ. ბერდიაევი ეთანხმება ლოსევს, როცა წერს, რომ საბჭოთა კომუნიზმი არის „ქრისტიანობის საწინააღმდეგო სარწმუნოება“, ციტირებს მისი ნაშრომიდან: „კომუნისტებს უყვართ იმისი ხაზგასმა, რომ ქრისტიანული, სახარებისეული მორალის, სიყვარულის, სიბრალულისა და თანაგრძნობის მორალის, მოწინააღმდეგეები არიან“ (Есаулов, 2000, გვ. 49-50; მითითებულია – Бердяев, 1990, გვ. 135) და აჩვენებს ბევრ მაგალითს, რომლიდანაც ვხედავთ, როგორ იწერებოდა ლექსები ახალი რელიგიის შექმნასა („Мы /разносчики новой веры»; – მაიაკოვსკი) და ცაზე ვენერას ჩაქრობაზე („На штурм небес“; – ა. ბეზიმენსკი; ცათა წინააღმდეგ გაღამქრებისკენ მოწოდება სათაურშივეა აქ ასახული)... ავტორი წარმოაჩენს, რომ სოცრეალისტური ლიტერატურისთვის ახალი ერის დასაწყისად ოქტობრის რევოლუციის თარიღია მიჩნეული (მახსენდება, კედლის კალენდრის ყველა ფურცელზე რომ ეწერა, თუ მერამდენე წელია ოქტობრის რევოლუციიდან, – იქნებ ადრე ის აზრიც არსებობდა, რომ ოქტობრის რევოლუციიდან დაეწყოთ წელთაღრიცხვა და შემდგომში ინერციით შემორჩა ამ თარიღზე ყურადღების განსაკუთრებული გამახვილების ფაქტი)... ემელიან იაროსლავსკი („მებრძოლ უღმერთოთა კავშირის“ თავმჯდომარე, იდეოლოგი) თანაუგრძნობდა ბაბილონის გოდოლის მშენებელთ, რომელთაც, მისი სიტყვით, ინტერნაციონალი დააარსეს და ღმერთებმა დაუნგრირეს იგი, – ახლა ვეღარ შეძლებენ მსგავსის გამეორებას... მარქსსა და ლენინს ღვთის ნების მოწინააღმდეგე პრომეთეს ადარებდნენ პოეტები (პ. კრუჩენიუკი, მ. სვეტლოვი; – Есаулов, 2000, გვ. 52-53. ზოგი აქ ხსენებული ტექსტი მოგვიანებითაც არის /60-იანი წწ./ შექმნილი)... ქრისტიანი ბევრი ცხოვრობდა სსრკ-ში და ბუნებრივია, მასთან განსაკუთრებით მძაფრი იქნებოდა ბრძოლა, ივ. ესაულოვს სწორად მოაქვს მაგალითები საბჭოთა ლიტერატურიდან, თუმც, როგორც ითქვა, სხვა რელიგიათა წარმომადგენლებსაც ესხმოდნენ თავს, უმთავრესად კი ბიბლიურ ღმერთს ებრძოდნენ.

სრულიად ურელიგიოდ ადამიანის დატოვება ძნელია და, ჩანს, ძირითადად ქრისტიანობის შემცველი ერთგვარი ალტერნატიული რელიგიის შექმნის სურვილი მართლაც არსებობდა სსრკ-ში, ოღონდ საბჭოთა მსოფლმხედველობის მიღმა უკვე მკაფიოდ ჩამოყალიბებული სტრუქტურის მქონე საიდუმლო რელიგიის არსებობის ფაქტს ვერ ვხედავთ, შესაძლოა, დეიზმისა თუ ნიცშეს ფილოსოფიასთან დაკავშირებული, ე. წ. „პოზოტიური ქრისტიანობის“, ან რომელიმე არაქრისტიანული ოკულტური მიმდინარეობის, ან ამა თუ იმ რელიგიური ლოჟის არსებობის ნიშნები დავინახოთ, მაგრამ ერთიანი მკაფიო სახით ჩამოყალიბებული და სისტემატიზებული ახალი საიდუმლო რელიგიური მსოფლმხედველობა არ ჩანს სსრკ-ში (იგრძნობა, რომ საბჭოთა იდეოლოგიის მესვეურები ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდნენ და თავისი იდეოლოგიის გამარჯვებას ელოდა ყოველი მათგანი...); როცა გადავხედავთ იმ არაერთ ლიტერატურულ გაერთიანებას, რომელსაც, წესით, მითის შექმნის ნიჭი უნდა ჰქონოდა, გაძლიერდება შთაბეჭდილება, რომ სახელმწიფოს ზოგიერთი იდეოლოგიის ძალისხმევით ამ გაერთიანებებს, ლიტერატორებს, ასევე მეცნიერებს, გარკვეულწილი თავისუფლება უბოძეს და იმედი ჰქონდათ, რომ ისინი შექმნიდნენ რელიგიისათვის საჭირო მსოფლმხედველობას, ოღონდ, ჩანს, რამდენსამე მთავარ პირობას აყენებდნენ ეს იდეოლოგები, – უმთავრესი იყო, სამყაროს შემოქმედი ბიბლიური ღმერთი არ შექებულყო;

როგორც ჩანს, ამ დროს მათი მთავარი მოთხოვნა ისიცაა, რომ მიწიერი ზეკაცი გახდეს ადამიანი და მომავალ ზეციურ სასუფეველში არ ეძებდეს ნუგემს. ამგვარი მოთხოვნები უნდა დაეკმაყოფილებინათ და დანარჩენი კი შეეძლოთ, თვითონ ეძებნათ ავანგარდისტებს. ამ პერიოდში ფუტურისტებს ნება ეძლევათ, ცეცხლოვანი რიტმი დაანთონ, უფრო ბუნდოვანი გახადონ სამყარო; ექსპრესიონისტობა ეკრძალებათ, რადგან სამყაროს, როგორც მახინჯს, ისე აღიქვამს ეს მიმდინარეობა, მაგრამ მისი რიტმი მოეწონებოდა საბჭოეთის არაერთ იდეოლოგს და ექსპრესიონიზმის სტილისტიკით გატაცებულ ხელოვანებს უფლება ეძლევათ, ქარიშხლისებური დინამიკა გადმოიტანონ (ოლონდ, დასავლური ექსპრესიონიზმის განსხვავებით, სიცოცხლით სავსე უნდა დაიხატოს ეს ქვეყანა); ამქვეყნიურად ჯანმრთელები უნდა იყონ საბჭოთა ლიტერატურის დადებითი პერსონაჟები, ღმერთს თუ დადებით კონტექსტში ახსენებს მწერალი, მეტაფორული გაგება უნდა გამოკვეთოს ამ სიტყვაში და ფაქტობრივად ღმერთიც ამქვეყნიურად უნდა დახატონ შემოქმედებმა (თუნდაც – ნიცშესეული ამქვეყნიური, მითიური ქრისტეს მსგავსი); ლიტერატორთაგან, ან მეცნიერთაგან, ელოდნენ, რომ ისინი შექმნიდნენ ჩამოყალიბებული დოქტრინისათვის საჭირო საფუძვლებს, განაცხადებდნენ, მკვდრის აღდგენას, ღმერთის გარეშე, მართლა შესაძლებელს რომ გახდის ადამიანი... ჩანს, უღმერთოთა აზროვნებას ენდობოდნენ და ასეთი აზროვნებით შექმნილი მსოფლმხედველობა ძველი რელიგიის ალტერნატივად ესახებოდათ.

ვერ შექმნეს ლიტერატორებმა და მეცნიერებმა ახალი რელიგიისათვის გამოსადეგი დოქტრინები, ახალი ადამიანების ჩამოსაყალიბებელი მსოფლმხედველობა (ფუტურისტებმა და ბევრმა სხვა ავანგარდისტმა, პირიქით, – ანტიბოლშევიკური ხასიათის შედეგებიც შექმნეს თავიანთი „ბუნდოვანებით“, – არ გაუმართლეს ზოგიერთ იდეოლოგს იმედები) და 1932 წელს სტალინმა თავისუფლად შეძლო საბჭოთა ლიტერატურულ გაერთიანებათა დაშლა და ერთ საბჭოთა მწერალთა კავშირად მათი ქცევა; როგორც ითქვა, ალბათ თავიდანვე ოპორტუნისტულ სისულელედ მიაჩნია იდეა, რომლის თანახმად, ავანგარდისტული მითოსი ახალ რელიგიას შექმნის, ასეთი თეორიებისა და ყაზარმული სოციალიზმის იდეის დასამარცხებლად შესაფერის დროს ელოდებოდა და დაუდგა ეს დრო; ჩანს, იმის ერთ-ერთი მიზეზი, ომის დროს ეკლესიას გარკვეულწილი უფლებები რომ დაუბრუნა, ჩვეულებრივი სეკულარული სახელმწიფოს შექმნის სურვილიც იყო (სწამდა თუ არა ღმერთი, ამის შესახებ ვერ ვიმჯელებ, მაგრამ ავანგარდისტულ ოპორტუნიზმს რომ არ მიიღებდა და გონარეულ თეორიებს რომ დაინახავდა არაერთ მათგანში, სისულელედ რომ მოეჩვენებოდა საბჭოთა კავშირის ადრეულ წლებში არსებული ბუნდოვანი მითოსი, ძნელი მისახვედრი არაა), ეკლესიას თავისუფლებას ანიჭებს და „სინდისის თავისუფლებაც“, ასე თუ ისე, დაცულია... სსრკ-ში უარს ამბობენ ნიცშეანელობაზე, რომელშიც გერმანული ნაციონალ-სოციალიზმი რასიზმის საფუძვლებს პოულობს, ცხადია, ესეც იკრძალება და ქვეყანაში არსებულ რელიგიათა დევნა მანამდე სუსტება (ინერციით მაინც არსებობს ზოგან), სანამ ხრუშჩოვის დროს, როგორც ვნახეთ, „მეცნიერული ათეიზმისა“ და „მეცკომის“ სახელით, ანუ ახლებური მეთოდებით, ამჯერად დადინჯებული სიცივით, არ დაიწყებენ ღმერთთან ბრძოლას.

იქმნება შთაბეჭდილება, რომ არა იმდენად სარწმუნოებას, არამედ თავად ღმერთს (ძირითადად – ბიბლიურს) ებრძოდნენ სსრკ-ში და დამარცხდნენ მასთან ბრძოლაში საბჭოთა იდეოლოგიის მესვეურები (როგორც ითქვა, ისიც საფიქრებელი ხდება, რომ **ღმერთთან ბრძოლის განსხვავებული თეორიები არსებობდა საბჭოეთში**); იქნებ არც ნიცშე იყო ათეისტი და, მით უმეტეს, – არც ჰიტლერი და ისინიც ბუნდოვან მითს ქმნიდნენ იმის იმედით, რომ მომავალში ვინმე ახალ მწყობრ მიწიერ რელიგიას ჩამოაყალიბებდა ამ მითიდან... გერმანულ ნაციონალ-სოციალიზმსა თუ საბჭოთა სოციალისტურ რეალიზმში ვერ შეიქმნა ასეთი სარწმუნოება და მომავალში, შესაძლოა, განსხვავებული გზებით შეგვახსენოს ამგვარი რელიგიის ჩამოყალიბების მცდელობამ თავი.

ბიბლია უკვდავებაში დასაბრუნებელ იმედს აძლევს ადამიანს... თვითონ სულისათვის სანუგეშო სიახლეს ვერ ქმნიდნენ და ღვთის იმედის წართმევას კი გააფრთხულნი ცდილობდნენ ახალი მსოფლმხედველობის შექმნის მოსურნენი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- გამსახურდია, კ. (1928). ახალი ევროპა, ტფილისი: „ქართული წიგნი“.
- რობაკიძე, გ. (2012). დემონი და მითოსი. გერმანულიდან თარგმნა მანანა კვატაიაძე, თბილისი: „არტანუჯი“ ISBN 978-9941-73-0.
- ქიქოძე, გ. (1919). ეროვნული ენერგია, თბილისი: „მთავრობის სტამბა“.
- Атеист (1925). Журнал “Атеист”, 1, “Московская Группа активных атеистов”.
- (1926). Журнал “Безбожник у станка”, 5, Москва <https://little-histories.org/2017/02/18/zhurnal-bezbozhnik-u-stanka-5-1926-god/>
- Бердяев, Н. (1990). Истоки и смысл русского коммунизма, Москва: “Наука”.
- Есаулов, И. (2000). Соцреализм и религиозное сознание, – Соцреалистический Канон, СПб: «Гуманитарное Агентство “Академический Проект”». ISBN 5-7331-0192-X
- Лосев А. (2001). Диалектика мифа, Москва: “Мысль”. ISBN 5-244-00969-9
- Розенталь, Б. (2000). Соцреализм и Ницшеанство, – Соцреалистический Канон, СПб: «Гуманитарное Агентство “Академический Проект”». ISBN 5-7331-0192-X

Refereces:

- Gamsakhurdia, K'. (1928). Akhali Evrop'a. [The New Europe]. Tbilisi: “Kartuli, Ts'igni”.
- Kikodze, G. (1919). Erovnuli Energia. [The National Energy]. Tbilisi: “Mtavrobis St'amba”.
- Robakidze, Gr. (2012) Demoni da Miti. [Demon and Myth, Translated from German by Manana Kwataia]. Tbilisi: “Artanuji”. ISBN 978-9941-73-0
- Ateist (1925). Журнал “Атеист”, 1, [Journal “Atheist”]. Moskovskaya Gruppy Ateistov”.
- Berdiaev, N. (1990). Istoki i Smysl Russkogo Kommunizma. [The Origins and meaning of Russian communism]. Moskva: “Nauka”.
- Bezbozhnik (1926). Bezmojnik u Stanka [Atheist at the machine tool]. 5, Moskva <https://little-histories.org/2017/02/18/zhurnal-bezbozhnik-u-stanka-5-1926-god/>
- Esaulov, I. (2000) Sotsrealizm i religioznoe soznanie. [The Socialist realism and religious consciousness, – The Soviet-Realistic Canon]. СПб: “Gumanitarnoe Agentstvo «Akademivheskiy Proekt”». ISBN 5-7331-0192-X
- Losev, A. (2001). Dialektika Mifa. [The Dialectics of Myth”]. Moskva: “Mysl”. ISBN 5-244-00969-9
- Rozental, B. (2000). Sotsrealizm i Netssheanstvo. [Socialist Realism and Nietzscheanism, – The The Soviet-Realistic Canon]. SPB: “Gumanitarnoe Agentstvo «Akademicheskij Proekt»” ISBN 5-7331-0192-X